

PAWEŁ SANKIEWICZ, MATEUSZ WAWRZYŃIAK

Wystawa „Wczesnośredniowieczne rezydencje władców Europy Środkowej”

Exhibition ‘Early Medieval Residences of the Rulers of Central Europe’

Jednymi z najbardziej okazałych i imponujących pozostałości po monarchach z okresu wczesnego średniowiecza są rezydencjonalne budowle kamienne w typie palatiów. Tematykę wybranych obiektów tego rodzaju poruszono na wystawie czasowej pt. „Wczesnośredniowieczne rezydencje władców Europy Środkowej” przygotowanej przez Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy we współpracy z Muzeum Archeologicznym w Poznaniu¹.

W krajach, które weszły w krąg cywilizacji chrześcijańskiej około roku 1000, wzorce związane z ideologią i legitymizacją władzy czerpano z dawnych centrów cywilizacyjnych, szczególnie ze Świętego Cesarstwa Rzymskiego zarządzanego przez saskich Ludolfingów. Dynastie środkowoeuropejskie: Mojmirowice w państwie wielkomorawskim, Przemyślidzi w Czechach, Arpadowie na Węgrzech oraz Piastowie w Polsce ochoczo korzystali z dorobku Europy karolińskiej i ottońskiej, zbudowanego na tradycjach zaczerpniętych ze starożytnego Rzymu. Istotnym elementem w budowie obrazu i autorytetu władzy były rezydencje. Wyróżniające się wielkością, zbudowane z kamienia palatia zlokalizowane były w najważniejszych ośrodkach państwowych. Swoją wyjątkowością podkreślały pozycję rządzących, będąc wyraźnym znakiem potęgi. Pełniły zarówno funkcje państwowe, jak i prywatne, przez co musiały odpowiadać na różne potrzeby. W palatiach znajdowały się m.in. okazałe sale reprezentacyjne, skarbiec i kancelaria. Obok mieściły się komnaty mieszkalne służące władcom i ich najbliższym. Niezwykle ważną częścią składową budowli pałacowych były kaplice. Dla zewnętrznych odbiorców podkreślały one status religii chrześcijańskiej, a dla mieszkańców pałacu stanowiły punkt, wokół którego koncentrowało się życie duchowe rodziny panującej.

¹ Ekspozycję otwarto 10.06.2022 roku. Kuratorami wystawy są mgr Paweł Sankiewicz i mgr Mateusz Wawrzyński. Oprawę plastyczną przygotowali Dorota Jagłowska i Jacek Kordus.

Pierwsze palatia na ziemiach polskich powstały w drugiej poł. X wieku na Ostrowie Lednickim, w Poznaniu i zapewne w Gnieźnie. Należą one do najstarszych kamiennych budowli wzniesionych w państwie Piastów. Grody, w których je wzniesiono, pełniły funkcję głównych ośrodków władzy w tworzącym się państwie polskim. W rezydencjach tych zamieszkiwali Mieszko I, Bolesław Chrobry i Mieszko II. Tradycja halowych budowli pałacowych na ziemiach polskich przetrwała do XII-XIII wieku. Do dziś po wczesnośredniowiecznych palatiach pozostały jedynie niewielkie fragmenty budowli, a do ich rozpoznania niezbędne jest prowadzenie interdyscyplinarnych badań archeologiczno-architektonicznych.

Na wystawie zaprezentowano makiety palatiów wczesnośredniowiecznych ze zbiorów Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy i Muzeum Archeologicznego w Poznaniu². Modele to rekonstrukcje rezydencji odkrytych na ziemiach polskich: na Ostrowie Lednickim (ryc. 1), Ostrowie Tumskim w Poznaniu, w Przemysłu i w Krakowie. Uzupełniają je modele pałaców cesarskich z Paderborn i Zurychu, na których mogły być wzorowane założenia piastowskie. Obok rekonstrukcji palatiów zaprezentowano pięć obiektów w formie rzutów fundamentów. Są to plany rezydencji w Gieczu i Wiślicy, Devinie, Werli oraz kaplicy w Tilledzie (ryc. 2). Na towarzyszących makietom planszach nakreślony został kontekst historyczny prezentowanych obiektów oraz podstawowe informacje o prowadzonych badaniach archeologiczno-architektonicznych (ryc. 3). Taki dobór budowli pozwala na prześledzenie różnorodności stosowanych rozwiązań technicznych, ale również tendencji stylistycznych we wczesnoromańskiej świeckiej architekturze Europy Środkowej.

Ekspozycja ulokowana została w lamusie z Majkowa, tuż przy przeprawie na Ostrów Lednicki (ryc. 4). Dzięki temu możliwa jest szybka konfrontacja wiedzy uzyskanej na wystawie z wrażeniami wynikającymi z obcowania z ruiną pałacu na wyspie. Dla układu wystawy nadrzędnym kryterium jest kontekst chronologiczno-przestrzenny prezentowanych obiektów. W pierwszej kolejności pokazane zostały makiety założeń cesarskich i morawskich, na których wzorować się mogli budowniczy rezydencji piastowskich. Treści prezentowane są na wystawie w czterech wersjach językowych: polskiej, angielskiej, niemieckiej i ukraińskiej. Dla osób z niepełnosprawnością wzrokową wsparciem w poznaniu tematu są plany tyflograficzne budowli z Ostrowa Lednickiego.

---

² Makiety pochodzą z wystawy „Archeologiczne tajemnice palatium i katedry poznańskiego Ostrowa” przygotowanej w Muzeum Archeologicznym w Poznaniu przez dr. Macieja Przybyła, mgr. Patrycję Silską i mgr. Tomasza Kasprowicza. Wykonawcami makiet jest zespół architektów z Wydziału Architektury Politechniki Poznańskiej w składzie: mgr inż. arch. Dymitr Nowak, mgr inż. arch. Kamil Głowacki, mgr inż. arch. Jerzy Hyjek pod kierunkiem dr hab. inż. arch. Katarzyny Słuchockiej i dr hab. sztuki Klaudii Grygorowicz-Kosakowskiej.

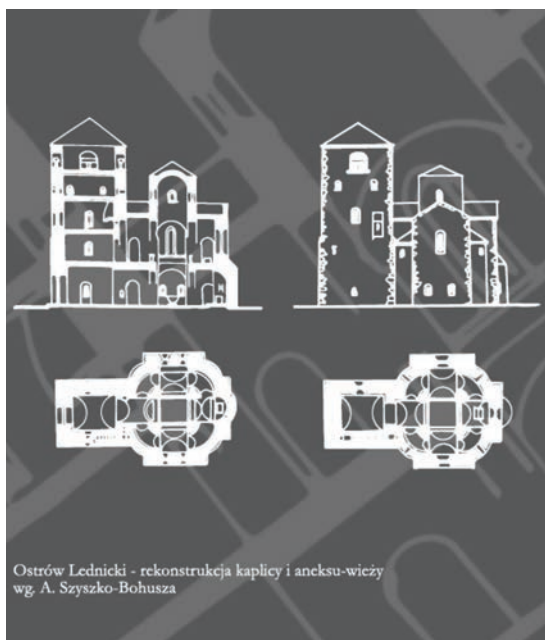
RYC. 1. Wystawa pt. „Wczesnośredniowieczne rezydencje władców Europy Środkowej”, widok na rekonstrukcję palatium z Ostrowa Lednickiego. Fot. J. Kordus

FIG. 1. The exhibition entitled 'Early Medieval Residences of the Rulers of Central Europe', view of the reconstruction of the palatium from Lednicki Ostrów. Photo by J. Kordus

RYC. 2. Wystawa pt. „Wczesnośredniowieczne rezydencje władców Europy Środkowej”. Fot. J. Kordus

FIG. 2. Exhibition entitled 'Early medieval residences of the rulers of Central Europe'. Photo by J. Kordus

Ryc. 3. Tablica z rekonstrukcją 3 fazy rezydencji na Ostrowie Lednickim wg A. Szyszko-Bohusza. Oprac. J. Kordus
FIG. 3. Plaque with reconstruction of the 3rd phase of the residence at Ostrow Lednicki according to A. Szyszko-Bohusz. Prepared by J. Kordus

Ryc. 4. Wejście na wystawę pt. „Wczesnośredniowieczne rezydencje władców Europy Środkowej” prezentowaną w spichlerzu z Majkowo, na terenie Małego Skansenu w Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy. Fot. J. Kordus

FIG. 4. Entrance to the exhibition entitled 'Early Medieval Residences of the Rulers of Central Europe' presented in the granary from Majkowo, on the premises of the Small Open Air Museum at the Museum of the First Piasts at Lednica. Photo by J. Kordus

otrzymano (received): 04.11.2022; zaakceptowano (accepted): 12.12.2022

mgr Paweł Sankiewicz
Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy
Dział Głównego Inwentaryzatora
Dziekanowice 32
62-261 Lednogóra
e-mail: pawel.sankiewicz@lednica.pl

 <https://orcid.org/0000-0002-1655-4417>

mgr Mateusz Wawrzyniak
Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy
Wczesnopiastowska Rezydencja na Ostrowie Lednickim
Dziekanowice 32
62-261 Lednogóra
e-mail: mateusz.wawrzyniak@lednica.pl

 <https://orcid.org/0000-0001-9600-592X>